

ENVER SEDAT DÖNEMİNDE MISIR-İSRAİL İLİŞKİLERİ

(1970 - 1981)

Ali KÖPRÜLÜ

BÖLÜM I

1- Mısır'da Enver Sedat'ın iktidara gelişi

Nasır'ın ölümünden sonra, Mısır'a Cumhurbaşkanı seçilen Enver Sedat, 1918 tarihinde Mid Abul-Kum köyünde dünyaya geldi. 1938 yılında Harbokulunu bitirdi. 1942 yılında İngiliz aleyhtarlığı sebebiyle hapse atıldı. 1944 yılında hapisneden kaçan Sedat 1946 yılında eski bakanlardan Emin Osman'ın öldürülmesi olayına karıştığı gerekçesiyle yeniden tutuklandı. 1948 yılında beraat etti ve 1950 yılında yeniden orduya intisab etti. Serbest subaylar grubuna katılarak 1952 ihtilalinin gerçekleşmesinde rol aldı. Nasır döneminde önemli görevlerde bulunan Sedat 1964 yılında Cumhurbaşkanı yardımcısı oldu ve 15 Ekim 1970 tarihinde Cumhurbaşkanı olana kadar bu görevde kaldı. Enver Sedat, cesur fakat aynı zamanda planlı hareket etmeyi seven bir insandır. Cumhurbaşkanı olduktan sonraki icraatında karakterinin bu iki cephesi etkili olmuştur.

2- Atatürk'ün Sedat'a Tesiri

Enver Sedat, gençliğinde Atatürk'ün askeri başarılarının ve reformlarının çok etkisinde kalmıştır. (1)

Atatürk, İslam dünyasında fotoğrafları en küçük köylerdeki evlerde bile bulunan bir kahraman olarak tanınıyordu. Birinci Cihan Savaşında Osmanlı Devleti'nin yenilgisini bir zafere dönüştürmesi islam dünyasında müslümanlığın şerefini kurtaran kişi olarak görülmesine yol açmıştı. Atatürk'ün fotoğrafı Sedat'ın babasının evinde de asılıydı (2). Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran ve batı medeniyetini Türkiye'ye getirmeyi başaran Atatürk, diğer ülkelerde olduğu gibi Mısır'da da genç milliyetçilere ve bu arada Sedat'a ilham kaynağı olmuştur. Sedat , askerlik mesleğini seçmesinde büyük hayranlık beslediği Atatürk'ün asker oluşunun rolü olduğunu söylemiştir (3).

1) Desjardin Thierry, *Sadate, Pharaon d'Egypt*. Editions Marcel Valtat, Paris ,1981,s.61

2) a.g.e.,s.69

3) a.g.e.,s.70

3- Sedat'ın Cumhurbaşkanlığının İlk Yılları ve SSCB ile Olan İlişkileri

Enver Sedat, Nasır'ın uyguladığı Sovyet yanlısı siyasetten ayrılarak batıya yanaşmak istiyordu. Ancak, iktidarını sağlamlaştırmaya kadar Sovyetler Birliği ile iyi geçinmeyi yeğledi. İlk önce, Moskava'nın adamı olarak bilinen Ali Sabri'yi Cumhurbaşkanı yardımcılığına getirdi. Bu durum 1971 yılı Mayıs ayına kadar sürdü. Sedat, iktidar mücadelesinden galip çıkarak Mayıs 1971'de Ali Sabri'yi, bazı bakanları ve 100 kişi kadar Nasır döneminin kuvvetli adamları ile Sovyetlere yakın yöneticiyi, kendisine karşı komplo hazırladıkları gerekçesiyle tevkif ettirdi (4).

Bunun üzerine Sovyetler Birliği endişeye düştü. Olayların hemen akabinde Sovyetler Birliği Yüksek Prezidyum Başkanı Podgorni Kahire'ye geldi. Sedat, 27 Mayıs 1971 tarihinde Podgorni ile, Mısır-Sovyetler Birliği Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasını imzalamak zorunda kaldı (5), Sedat, bu antlaşma sayesinde özellikle askeri bakımdan bağımlı bulunduğu Sovyetler birliğinden askeri yardımın devamını sağlayabileceğini ümid ediyordu. Bu ümidinin gerçekleşmemesi üzerine 1972 yılı Temmuz ayında sayıları 21 bini bulan Mısır'daki Sovyet askeri danışmanlarını ülkeden çıkardı (6).

Sedat, Mısır halkının da artık bizar olduğu "ne savaş-ne barış" durumundan biran önce kurtulmak istiyordu. Ancak, içinde bulunduğu şartlar, İsrail ile şerefli bir barış yapmasına imkan vermiyordu. Bunun için başarılı bir savaş yapması gerekiyordu. Diğer taraftan Sedat, İsrail'e karşı muhtemel bir savaşta Sovyetler Birliği'nin etkisini üzerinde hissetmek istemiyordu. Sovyet askeri danışmanlarını Mısır'dan çıkarmasının ana gayesi buydu. Böylece kontrolü tamamen eline aldı.

4- Ekim 1973 Savaşı ve Arap Liderlerinin Görüşleri

1973 yılı Nisan ayında Mısır'a gelen Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad ile Enver Sedat birlikte İsrail'e karşı savaş kararını aldılar. Savaşın kesin tarihinin belirlenmesi ise 1973 Mayıs ayında yapılan Suveyş kanalını geçme tatbikatında ortaya çıkan bazı aksaklıkların giderilmesi ve köprü malzeme teçhizatlarının tamamlanmasından sonraya bırakılmıştı. O zamanki Mısır Genelkurmay Başkanı Saad Şazli, askeri bakımdan , Mısır'ın İsrail'in işgali altında olan kanalın doğu yakasına başarıyla geçebileceğini söylemişti.

4) a.g.e.,s.366-368

5) Nyrop, Richard F., **Egypt, a Country Study**, Area Hand book series, U.S.Government printing office, Washington D.C., 1982, s.43

6) a.g.e.,s.43

Enver Sedat 1973 Nisan ayından itibaren savaş havasına girdi 9 Nisan 1973 tarihinde News Week dergisine verdiği demeçte " Savaş kapıya gelmiştir, bekleyin göreceksiniz,taşavvur ettiğinizden de kısa bir zamanda olacaktır " diyordu.Ancak dergide yapılan yorumla bir savaşın olacağına ihtimal verilmediği, Mısır'ın bir savaşa girmekten aciz olduğunu, savaşa girerken büyük kayıplara uğrayacağı belirtilmişti (7).

Sedat, Arap âleminin 1967 bozgununun ezikliğinden kurtulması için İsrail'e karşı mutlaka bir üstünlük sağlanması gerektiğini düşünüyordu. Ayrıca İsrail ile barış yapılmasının bedeli, bir savaş kazanmak olacaktı. İsrail ancak yenildiği takdirde Mısır'ın kabul edebileceği bir barışa yanaşır. Diğer taraftan, Nâsır gibi çok kuvvetli, Mısır'da ve Arap dünyasında sevilen ve sayılan bir liderin yerine gelen Sedat, iktidarının devamını sağlamak için en az Nasır kadar güçlü bir lider olduğunu ispatlamak zorundaydı. Bu da ancak bir savaş kazanması halinde mümkün olabilirdi. Bu sebeple savaş, Sedat için adeta kaçınılmaz olmuştur.

1973 Ekim savaşından önce Mısır'ın dostu olan Kaddafi Mısır'la Suriye arasındaki ortak savaş stratejisine karşı çıkmış bulunan sonucu olarak da araları bozulmuştu.

Kaddafi,cephe savaşı yerine gösteri mahiyetinde münferid saldırılar düzenlenmesi taraftarıydı. Yanlışlıkla İsrail hava sahasına giren Libya hava yollarına ait bir uçağın İsrail hava kuvvetlerince düşürülmesi üzerine Suriye'den kalkacak bir jet filosunun İsrail'deki hedeflere ani baskın yaparak Kahire'ye inmesini ve böylece İsrail'den intikam alınmasını önerdi. Bu kabul edilmeyince Akdenizde Libya karasuları yakınlarında seyreden ve İsraili turistleri taşıyan Queen Elisabeth transatlantiğinin o anda Libya karasularında bulunan Mısır denizaltısınca batırılmasını talep etmiş, Kaddafi'nin bu teşebbüsü de Kahire tarafından neticesiz bırakılmıştır.

Sedat ise, dar hedefli, dünya kamuoyunun tepkisine yol açacak ve bir şey kazandırmayacak faaliyetler yerine İsrail ile geniş kapsamlı bir savaş yapılması taraftarıydı ve buna hazırlanıyordu.

1973 yılı Ağustos ayında Tunus Cumhurbaşkanı Habib Burgiba, Mısırlı gazeteci ve yazar Musa Sabri ile yaptığı mülakatta yeni bir Mısır-İsrail savaşına taraftar olmadığını,savaşı Mısır'ın kaybedeceğine inandığını, Mısır'ın küçük toprak tavizlerinde bulunarak ve Şarm El-Şeyh'i İsrail'e bırakmak suretiyle buhrandan kurtulmasını söyledi.

Burgiba, Mısır'ın istediği silahları alamayacağını, silah dengesinin İsrail'in lehine olduğunu, ayrıca,Arapların bölünmüş olmalarının mücadele güçlerini azalttığını,

7) Davis, Leonard-Decter, Moche , **Á Concise Record of the Arab,Israeli Conflict, Near East Report**, Washington D.C., 1982 ,s.46

bu sebeplerle Sedat'ın savaşı bırakarak Mısır ekonomisini düzeltmeye yönelmesi gerektiğini belirtti.

Burgiba'nın bu görüşlerini genellikle bütün ülkeler paylaşıyordu. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batı dünyası, Mısır'ın yeni bir harp yükünü kaldıramayacağından emindi. Sovyetler Birliği de savaş çıkmasını istemiyor, savaşın Arapların yenilgisiyle sonuçlanacağını ve bunların yeniden silah ve ekonomik yardım peşinde dolaşacaklarını sanıyor, yeni taahhütlere girmek istemiyordu.

Dünya basını da Sedat'ın savaşamayacağını ileri sürüyordu. Yorumcular, Sedat'ın savaş sloganlarıyla ayakta durduğunu, ancak, uzun süre dayanamayacağını ve yıkılıp gideceğini ileri sürüyorlardı. Bu görüşler, Mısır içinde de " acaba Sedat kumar mı oynuyor " şeklindeki endişelere yol açmıştır. Böyle bir ortamda savaşa giren Mısır ordusu 6 Ekim 1973 günü Süveyş kanalının İsrail işgalinde bulunan doğu yakasına geçerek İsrail birliklerini geriye püskürttü (8).Arap-İsrail ittifakında Araplar ilk defa askeri bir başarı elde ediyorlardı. Bu durum, Mısırlıların maneviyatlarını güçlendirmiş, İsrail askerinin yenilmez olduğu imajını yıkmıştır (9).

16 Ekim 1973 günü Sovyet Başbakanı Kosigin Kahire'ye gelerek Sedat'ı ateşkesi kabul etmesi için iknaya çalıştı. Sedat ise, askeri bakımdan iyi durumda olduğu bir sırada ateşkes yapmaktan kaçınarak, ateşkesi ancak, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliğinin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanmasını taahhüt etmeleri ve tüm İsrail birliklerinin çekilmesini garanti etmeleri halinde kabul edebileceği bildirdi.

Ancak , bu arada savaşın seyri Mısır aleyhine değişmeye başladı. 15 Ekim 1973 günü İsrail Suveyş kanalının batı yakasında İsmailiye civarına askeri kuvvet indirerek köprübaşı elde etti. Mısır kuvvetleri bunu engelleyemediler. İki gün içerisinde 200 tanktan oluşan 2 zırhlı tugay büyüklüğüne ulaşan İsrail birliklerine karşı Kahire'den gönderilen ihtiyat kuvvetleri de başarılı olamadılar. Mısır Genelkurmay Başkanı Şazli kanalın doğu yakasındaki birliklerden bir kısmını geriye çekerek batı yakasındaki İsrail kuvvetlerine karşı kullanmak zorunda kaldı.

Sedat kuvvetlerini geri çekmeyi kabul etmiyordu. Zira zaferden bahsederken geri çekilmek işine gelmiyordu. Ayrıca, geri çekilme askerinin maneviyatını da bozacaktı. Sedat, Şazli'yi İsrail'in ilerlemesini önlemek için İsmailiye'ye gönderdi.Ancak, İsrail kuvvetlerinin giderek büyümesi ve ilerlemesi engellenemedi (10).

8) Draper, Thoas, **Israel and the Middle East, The Reference Shelf, NewYork, 1983, s.25**

9) Ataöv, Türkkaya, **Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri, Ankara Üniversitesi SBF yayınları, Ankara, 1975, s.77**

10) Nyrop, Richard F., **Egypt a Country Study, s.201**

Bu arada Mısır hava savunmasının da tesirsiz hale getirilmesi, İsrail hava akınlarını yoğunlaştırdı. Hava üstünlüğünün İsrail'e geçmesi ve İsrail birliklerinin yayılmaya başlaması üzerine durumun tehlikeye girdiğini gören Sedat "Amerika'ya karşı savaşmam " diyerek ateşkes istedi. 22 Ekim 1973 günü ateşkes ilan edildi (11). İsrail'e karşı Süveyş kanalının batı yakasındaki başarısızlığın sorumluluğu Genelkurmay Başkanı Şazli'ye yüklendi. Şazli görevinden alınarak yurt dışına Büyükelçi atanmak suretiyle Mısır'dan uzaklaştırıldı (12).

Aynı şekilde Suriye, savaşın ilk günlerinde gösterdiği başarıları devam ettiremedi. Ateşkes ilan edildiğinde İsrail birlikleri Şam'a 50 kilometre mesafeye kadar ilerlemiş bulunuyordu (13).

11) a.g.e., s.48

12) a.g.e., s.201

13) Draper, a.g.e., s.119

BÖLÜM II

1- Sina Ara Anlaşmaları

1948-1973 yılları arasındaki sürekli Arap-İsrail çekişmesi dört kere büyük çapta savaşa yol açmıştır. 1948, 1956 ve özellikle 1967 savaşları İsrail'in kesin üstünlüğü ile sonuçlanmış, ilk defa 1973 Ekim savaşında Mısır Suveyş kanalını geçerek İsrail'e karşı nisbi bir başarı kazanmıştır. Bu da Sedat'a Mısır içinde büyük itibar kazandırarak iktidarını sağlamlaştırılmıştır.

Başkan Sedat, Mısır'ın kaybettiği toprakları savaşla geri almanın zorluğunu, ayrıca Mısır ekonomisinin yeni bir savaşı kaldıramayacağını anlamıştı. Zira, İsrail'e karşı üstünlüğünü sağlayacak gelişmiş silahları elde etmesi mümkün değildi. Bütün bunlara bir de Mısır halkının 1948 yılından beri süregelen savaş halinden bıkkınlığı ve başkaları (Filistinliler) için savaşım pek çok kayıplara uğradıkları düşüncesi eklence Sedat'ın barış kararını uygulamasına zemin oluyordu.

Sedat, 18 Ocak 1974'de, İsrail ile 1.Sina ara anlaşması imzalayarak Suveyş kanalının doğu yakası şeridinin Mısır'a iadesini sağlamıştır. Böylece ABD'nin temizlenmesinde yardımcı olduğu Suveyş kanalının 1975 yılında tekrar uluslararası deniz trafiğine açılmasıyla Mısır kanal gelişlerine yeniden kavuşmuştur.

Suriye de İsrail ile imzaladığı Golan ara anlaşmasıyla küçük bir toprak parçasını geri almıştır (14).

Sedat, zamanın Amerikan Dışişleri Bakanı Kissinger'in aracılığıyla 1 Eylül 1975 tarihinde İsrail ile imzaladığı 2. Sina anlaşması ile Sina'daki topraklarının bir kısmını ve Ebu Rudeys petrol kuyularını geri almıştır. Bu anlaşma Suriye'nin sert tepkisine yol açarak Mısır-Suriye ilişkilerinin bozulmasına sebep olmuştur (15).

Enver Sedat'ın 1970 yılında Mısır'ın başına geçmesinden itibaren kademeli bir şekilde izlediği açık kapı politikası Mısır'ın Sosyalist Blokla ilişkilerinin bozulmasına, buna mukabil başta ABD olmak üzere batılılarla ilişkilerinin gelişmesine yol açmıştır. Öte yandan ise, Arap ülkeleriyle ilişkileri yeniden duraklamaya başlamıştır. Mısır'ın Nasır döneminde olduğu gibi Arap aleminde liderlik rolü ve ağırlığı azalmıştır. Ancak, Sedat, Nasır gibi Arapların lideri olmak hevesine kapılmayarak, Arapların maddi ve manevi destekleriyle Ekim 1973 savaşını gerçekleştirdikten sonra, barışı kendi görüşü istikametinde ve tek başına aramak yolunu seçmiştir. Bu tutumu Araplar nezdindeki itibarını sarsmıştır. Diğer taraftan, Sedat ABD ve SSCB arasında denge politikasını bırakarak tamamen ABD'ne yönelmiştir.

14) Quandt, William B., *Camp David, Peace Making and Politics*, The Broking Institution, Washington D.C. 1986. s.33

15) a.g.e., s.34

Sedat'ın Amerika Birleşik Devletlerini seçmesinde ,Ortadoğu'da barışı sadece İsrail'i ikna gücü bulunan ABD'nin sağlayabileceği inancı rol oynamıştır. ABD'nin desteğiyle Sina'da İsrail ile iki ara anlaşması yaparak Suveyş kanalına ve petrol kuyularına kavuşması Sedat'ın bu inancını pekiştirmiştir.

2- Mısır-İsrail temasları

Sedat 1976 yılı sonundan itibaren İsrail'le barış girişimlerini başlatmıştır. 1977 yılı Ocak ayında " Sunday Telegraph " gazetesine verdiği demeçte Sedat şöyle diyordu : "1973 Ekiminde İsrail'e karşı savaşa giriştiğim zaman çok kişi kanal sularında boğulacağını sanmıştı. Ancak görüldüğü gibi boğulmadım. Şimdi de ikinci bir risk olarak barışı sağlamaya çalışıyorum... ABD gerekli baskıları yaparsa barış gerçekleşir."

Aynı tarihte ABD'de iktidar değişerek programında Ortadoğu meselelerinin ön sıralarda yer aldığı Carter, Amerikan yönetimini devraldı. Carter, Sedat'a 1977 Nisan ayı başında Washinton'u ziyareti sırasında " ABD herşeyi yapamaz. Sizin İsrail ile temaslarınızın olması faydalı olacaktır." diyerek görüşlerini açıkladı (16).

Sedat ABD'den ayrılırken İsrail ile doğrudan temaslara başlama kararını vermişti. Ancak, İsrail'de 1977 Haziran ayında yapılacak seçimlerden sonra belirlenecek yeni iktidarı beklemeyi uygun buldu. Genel kanı İsrail seçimlerini İşçi Partisi'nin kazanacağı yönünde idi. Enver Sedat bu parti iktidarı ile diyalog kurmanın kolay olacağı düşüncesindeydi.

Ancak, İsrail'de 1977 yılı Haziran ayında yapılan seçimleri Sağcı Likud Partisi kazandı ve Begin başbakan oldu. Likud'un programında ise Batı Yakası ile Gazze'nin İsrail'e ait olduğu ve bu toprakların Araplara hiç bir zaman iade edilmeyeceği belirtilmişti (17). Begin'in başbakan olduktan sonra yaptığı ilk iş Batı Yakası'ndaki aşırı milliyetçilerin bulunduğu Yahudi yerleşim bölgesini ziyaret etmek oldu. Böylece Likud iktidarı Mısır'da ve Arap dünyasında büyük endişelere yol açtı. ABD bu endişelerin giderilmesi için hayli çaba sarfetmiştir (18).

Washington Sedat'a görünüşe aldanmamasını, Begin'in ABD baskılarının da yardımıyla gerçekleri ergeç göreceğini, ayrıca milliyetçi bir lider olması nedeniyle İsraililere hoşlanmadıkları bir çözümü kabul ettirebilecek yegane kişi olduğunu iletmiş, geçmişten örnekler vererek, ABD'nin ilk defa Nixon zamanında Kızıl Çin'le ilişkiler kurduğunu Cezayir'in bağımsızlığının da De Gaulle zamanında gerçekleştiğini belirtmiştir

16) a.g.e..s.50

17) Draper, s.115

18) Quandt, s.66

ABD'nin telkinleriyle rahatlayan Sedat'ı Begin'le diyalog kurmaya ikna eden Romanya Devlet Başkanı Çavuşesku olmuştur.Çavuşesku 1977 ayında Begin'le Bükreş'de görüşmesinde İsrail Başbakanı'nın akıllı ve anlaşılabilir biri olduğu intibasını edindiğini Sedat'a söylemiştir (19).

Mısır ile İsrail arasındaki ilk temas 17 Eylül 1977'de Fas'da Mısır Başbakan Yardımcısı Hasan Tuhami ile İsrail Dışişleri Bakan Dayan arasında olmuştur. Dayan, Tuhami aracılığıyla Sedat'a Sina'nın geri verilmesinin halledilmez bir sorun olmadığı, diğer konuların ise müzakereye açık olduğu mesajını vermiştir. Bundan sonra Enver Sedat Begin'le görüşme kararını vermiştir (20). Sedat Sina yarımadasının Mısır'a geri verileceğinden emindi. Ancak, bununla yetinmiyor, işgal altındaki diğer Arap topraklarının iadesini ve İsrail ile Ürdün, Suriye ve Filistinlilerin de katılacağı toplu ve kalıcı barış yapılmasını istiyordu (21). Begin ise Mısır ile ikili barış yapmak taraftarıydı. Bu suretle Mısır'ı diğer Arap ülkelerinden ayırmayı ve Gazze ile Batı Yakası'nı elinde tutmayı tasarlıyordu. Begin için Sina Yarımadası o kadar önemli değildi ve Mısır'a geri verebilirdi. Ancak atalarının da yaşadığı tarihi vatan toprakları olan Gazze ve bilhassa Batı Yakası (Jude ve Samari) İsrail'in ayrılmaz parçaları olarak kabul ettiği bölgelerden vazgeçemezdi.

Başkan Sedat 9 Kasım 1977 günü Arafat'ın da hazır bulunduğu Mısır Meclisi'nde yaptığı konuşmada barışın sağlanması için İsrail'e, İsrail Milletvekilleriyle görüşmeye dahi gidebileceğini söylemiş, ziyaretin bir müzakere vesilesi olmayacağını , sadece İsrail yöneticilerine Arapların görüşlerini, endişe ve hedeflerini samimi bir şekilde anlatmak ve barış yolunu seçmelerini, savaşın iki tarafa da felaket getireceğini izah etmek amacı taşıdığını açıklamıştır. Amerikan CBS Televizyonuna verdiği demeçte Sedat, İsrail ile ikili bir barış yapmayı düşünmediğini, barışın ancak Araplarla İsrail arasında olabileceğini, Arap-İsrail ihtilafının temsili olan Filistin davası halledilmeden gerçek barışın tesis edilemeyeceğini söylemiştir. Begin 15 Kasım 1977 tarihinde Sedat'a Knesset'te konuşma yapması için davet mektubu göndermiştir (22). Bu arada Enver Sedat Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ı ikna etmek için Şam'a gitmiş,ancak, müsbet sonuç alamadan dönmüştür. Suriye ise, Sedat'ın Kudüs'ü ziyaretine karşı çıkmıştır (23).

Başkan Sedat 19 Kasım 1977 tarihinde İsrail'e giderek tarihi barış ziyaretine başlamıştır. Bu ziyaret kin davası güden iki aşiretin reislerinden birinin davayı sona erdirmek amacıyla karşı tarafa yaptığı dostluk ziyaretini andırıyordu.

19)Posner Steve, *Israel Undercover Secret Warfare and Hidden Diplomacy in the Middle East*, 1987, s.105

20) a.g.e., s.104-105

21) Draper, a.g.e., s.34

22) Quandt,s.146-147

23) Desjardins Therry, *Sadate*, s.453

Ziyaret öncesi Mısır Hükümetinde anlaşmazlık çıkmış ve Sedat'ın Kudüs'e gitme kararını benimsemeyen Dışişleri Bakanı İsmail Fehmi ile Dışişleriyle görevli Devlet Bakanı Muhammed Riad istifa etmiştir. Başkan Sedat, hanımı yahudi asıllı kıpti Butros Galî'ye Dışişleriyle görevli Devlet Bakanlığına getirerek ziyaret heyetine dahi etmiştir.

18 Kasım 1977 günü ABD Başkanı Carter Sedat'a telefon ederek başarılar dileyerek ABD'nin tam desteğini haiz olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Fas Kralı 2.Hasan'da Sedat'a başarı dileklerini iletmıştır.

21 Kasım 1977 günü Kahire'ye dönen Sedat'ı yüzbinlerce Mısırlı barış kahramanı olarak karşılamıştır. Ayrıca Batılı Hükümetler ve batı basını ziyareten övgü ile bahsetmişlerdir(24).

Mısır basını ve yayın organları devamlı olarak Başkan Sedat'ın ziyaretinin yarattığı müsbet akisleri işlemiş, Arap ülkelerini çoğundan gelen menfi tepkileri aksettirmemişlerdir.

Arap ülkelerinin ziyarete karşı tutumunda çelişkiler olmuştur. Sudan Devlet Başkanı Numeyri 22 Kasım 1988 Kahire'ye gelerek Sedat'ı tebrik etmiş ve Sudan'ın ziyareti desteklediğini açıklamıştır (25). Umman ve Somali de Sedat'ın girişimini desteklediklerini bildirmişlerdir. Suudi Arabistan Kralı bir mesaj göndererek Sedat'ın çabalarını memnurlukla karşıladığını belirtmiştir (26). Öteyandan 1977 Aralık ayında Trablusgarb'ta yapılan zirve toplantısında Suriye, Irak, Libya, Cezayir, Güney Yemen ziyarete karşı çıkmışlar Mısır ile ilişkilerin dondurulması kararını onaylamışlardır. Irak, Suriye ile anlaşmazlığından ötürü konferans sona ermeden Trablusgarb'tan ayrılmıştır (27).

Trablusgarb'ta toplanan bu ülkeler ile Mısır arasında diplomatik ilişkiler kesilmiştir.(28)

Araplar tamamen bölünmüş bir manzara arz etmekteydiler, Bir tarafta Mısır ve onu destekleyen Fas, Sudan, Umman, Somali diğer taraftan Mısır'a karşı red cephesini oluşturan Libya, Suriye, Irak, Cezayir, Güney Yemen, FKÖ, bir de bunların arasında kalan ve Mısır'a daha yakın gözükken Suudi Arabistan, Körfez Emirlikleri, Ürdün, Tunus gibi mutedil Arap ülkeleri bulunmaktaydı. Sovyetler Birliği ise şüpheli tutumunu sürdürmüştür.

24) Desjardins Therry, Sadate, s.460

25) Journal d'Égypte, 22-23 Kasım 1977

26) Egyptian Gazette, 23-24 Kasım 1977

27) Rosen, Steven J., Fukuyama, Francis, **Egypt and Israel after Camp David** Current History, January 1979

28) Draper, a.g.e., s.35

BÖLÜM III

1.Camp David

25-26 Aralık 1977 tarihlerinde Begin İsmailiye'ye (Mısır) gelerek Sedat'la görüşmelerde bulunmuştur (29). Müzakereler sırasında İsrail'in Sina'dan çekilmesi konusunda güçlük çıkmamış, ancak Batı yakası ve Gazze ile Filistinlilerin geleceği hakkındaki ciddi görüş ayrılıkları devam etmiştir. Begin'in Batı Yakası Gazze ve Filistinlilerin geleceği hakkında taviz vermekten kaçınması müzakerelerin gidişatını tehlikeye düşürmüştür.

Müzakereleri çıkmazdan kurtarmak isteyen Carter'in devreye girmesiyle 18 Temmuz 1978'de ABD, Mısır ve İsrail Dışişleri bakanları Lonra'da toplandılar. Ancak müzakerelerden bir sonuç alınamadı (30). Bunun üzerine Carter, 5 Eylül 1978 tarihinde Camp David'de Sedat ve Begin'in iştirakiyle üçlü zirve toplantısı tertipleledi (31). Mısır Camp David'de aşağıdaki barış planını sundu :

1. Orta Doğu'da kalıcı barışın gerçekleşmesi Filistin meselesinin halline bağlıdır. Batı Yakası ve Gazze'de uygulanacak en fazla 5 yıllık bir geçiş döneminden sonra Filistin halkı kendi geleceğini tayin edecektir. Mısır, Ürdün ve Filistinli temsilciler ile Birleşmiş Milletler temsilcilerinden oluşacak bir heyet geçiş dönemini izleyecektir. Geçiş döneminde Batı Yakası ve Gazzede kurulacak Filistin özerk idaresi siyasi, ekonomik ve sosyal hizmetlerden sorumlu olacaktır.

2. İsrail Doğu Kudüs'ten çekilecektir.

3. İşgal altındaki bölgelerde kurulan Yahudi yerleşim merkezleri kaldırılacaktır.

4. İsrail askeri yönetimi ilga edilecektir. Mısır ve Ürdün varılacak anlaşma uyarınca güvenlik tedbirlerinden sorumlu olacaktır (32).

Mısır'ın bu planı kabul edilmedi, ancak, Carter'in çabaları ile 17 Eylül 1978'de Sedat ile Begin arasında "Orta Doğu barışı için çerçeve" ve "Mısır ile İsrail arasında barış antlaşması için çerçeve" isimli iki anlaşma imzalandı. Carter her iki belgeyi de şahit sıfatıyla imzaladı (33).

Orta Doğu'da barış için çerçeve anlaşması taraflar arasındaki ikili barış antlaşmalarına çerçeve teşkil etme hedefini gütmekte idi. Bu anlaşmanın dibacesinde

29) Quandt,a.g.e., s.159

30) a.g.e., s.198-201

31) a.g.e.,s.219

32) Quandt,a.g.e.,s.221-222

33) a.g.e.,s.254

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Haziran 1967 savaşını müteakip 22 Kasım 1967'de kabul ettiği İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi ve buna mukabil Arapların İsrail'i tanımaları hakkındaki 242 sayılı kararı ile, Ekim 1973 tarihinde aldığı ateşkesin derhal ilanı,242 sayılı kararın uygulanması ve Sulh müzakerelerinin başlaması hakkındaki 338 sayılı kararına atıfta bulunmaktadır.

Anlaşma Batı Yakası ve Gazze ile Mısır-İsrail olmak üzere iki bölümdür.

Batı Yakası ve Gazze ile ilgili Hükümler :

1. Batı Yakası ve Gazze'de beş yılı aşmamak kaydıyla geçiş dönemi uygulanacaktır.

2. Bölge sakinleri tarafından serbestçe seçilecek özerk idare İsrail askeri yönetiminin yerini alacaktır.

Özerk idarenin tesisi ile 5 yıllık geçiş dönemi süresi başlayacaktır. En geç üçüncü yıldan itibaren taraflar Batı Yakası ile Gazze'nin kesin statüsünün tespiti ve İsrail - Ürdün barış antlaşması için müzakerelere başlayacaktır.

3. Geçiş dönemi müzakerelerine Ürdün davet edilecektir.

4. Özerk İdarenin yetki ve sorumlulukları ile geçiş dönemi ile ilgili ayrıntılar Mısır-İsrail -Ürdün arasında yapılacak müzakerelerle tesbit edilecektir.

Anlaşmanın Mısır-İsrail ile ilgili kısmında Mısır ve İsrail'in anlaşmazlıkların giderilmesi için kuvvete başvurmayacaklar. İki tarafın üç ay içinde barış antlaşmasını imzalamak üzere müzakerelerde başlayacakları öngörülmektedir (34).

Mısır ile İsrail arasında barış antlaşması için çerçeve anlaşması, üç ay içinde Mısır İsrail barış anlaşmasının imzalanmasını, bundan sonra İsrail'in kademeli olarak Sina yarımadasını Mısır'a devretmesini öngörmektedir. Anlaşmaya göre Mısır'ın Sina'da bulunduracağı askeri kuvvetler çok sınırlı olacaktır, barış anlaşmasını imzaladıktan sonra taraflar ilişkilerini normalleştirecek,diplomatik,ekonomik,kültürel ilişkiler tesis edilecektir (35).

Diğer taraftan, bu antlaşma ile Mısır, İsrail gemilerine Süveyş kanalı ve Tiran boğazı ile Akabe körfezinden serbest geçiş hakkını tanımıştır.

Camp David Antlaşması Mısır'da değişik çevrelerde değişik tepkiler uyandırmıştır. Antlaşmalara karşı çıkan Mısır Dışişleri Bakanı İbrahim Kamel istifa etmiştir.Solcu Ulusal İlerici ve Birlikçi Meclis Partisi başkanı Halid Muhiddin tarafından

34) Davis. Leonard and Decter, Moche, **A Concise Record of the Arab-İsrail Conflict**, s.212-218

35) **a.g.e.**, s.217-218

Parlamento'ya sunulan bildiride Camp David anlaşmaları eleştirilmekte ve Sina yarımadasında Mısır'ın egemenliğinin tam olarak tesis edemediği ileri sürülmektedir.

Mısır döneminin en önde gelen şahsiyetlerinden olan Zekeriya Muhaddin, Hüseyin El Şafai, Abdellatif Bağdadî ve Kemaleddin Hüseyin tarafından yapılan açıklamada Camp David anlaşmaları gerek ayrıntıları, gerek askeri ve gerekse siyasi yönleri itibarıyla tenkid edilmektedir.

Müslüman kardeşlerin lideri Ömer El Tel Tilmisani tarafından Aldaawa dergisinde Camp David anlaşmalarını Ulusal ve dini düşmanlarına boyun eğmek olarak niteleyen bir makale yayınlanmıştır.

Parlamentonun bağımsız üyeleri olan Hilmi Murad, Abdel Moneim Hüseyin, Talat Raspan, Ahmet Yusuf, Kemal Saad, Karam İzzeddin Şeyh Salah Abu İsmail, Ali El-Gahi ve Ali Salame tarafından imzalanan bildiride, Sina'nın tamamen boşaltılması, tüm havalimanlarının Mısır'ın egemenliğine verilmesi şartıyla Anlaşmanın kabul edilebileceği belirtilmektedir (36).

Hükümete bağlı Mısır basını Camp David sonuçlarına olumlu tepki gösterdi. Mısır'ın en çok satılan El Ahbar, El Ahram ve El Cumhuriye'de müsbet yorumlar yayınlandı. Ayrıca, resmi ve yarı resmi kuruluşlar, Üniversiteler, İşçi sendikaları, Ordu ve El Azhar Üleması Sedat'ı kutluyorlardı (37).

Başkan Sedat Camp David'e giderken İsrail ile ayrı barış antlaşması imzalamayacağını beyan etmişti (38). Ancak, Camp David'de, biri Ortadoğu barışı diğeri Mısır İsrail barışı hakkında iki değişik belgeyi imzalamak suretiyle ayrı barış yolunu hazırlamıştır. Sedat, Mısır'a Sina'nın iadesi meselesini çözümlerken Batı Yakası ve Gazze için bunu sağlayamamış, bu toprakların akibeti muallakta kalmıştır. Muhtariyetin toprağa değil halka verilmesi, bölgede kurulan Yahudi yerleşim merkezlerinin kaldırılmaması Filistinlilerin büyük tepkilerine yol açmıştır (39). 19 Kasım 1977'de Sedat'ın Kudüs'ü ziyaretini sevinçle karşılayan Filistin halkı Camp David sonuçlarını nefretle izlemiştir. Bütün Arap ülkeleri bu antlaşmalara menfi tepki göstermişlerdir. Doğu Bloku da Camp David'e karşı çıkmıştır (40).

Sedat, Araplar arasındaki bölünmelerden yararlanarak, Mısır'ı istemediği bir savaşa sokmaktansa kendi topraklarını kurtarmak hedefini gütmüştür. Mısır'ın içinde

36) Ghali, Shoukri, *Egypt : Portrait of a President*, Zel Press, London, 1981, s.401

37) *Assesment of the 1978, Middle East, Camp David Agreements* U.S. Government Printing Office, Washington D.C., 1978, s.76

38) Quandt, s.217

39) Draper Thomas, s.116

40) a.g.e., s.35

bulunduğu ekonomik güçlükler ve vaad edilen büyük miktardaki Amerikan yardımları Sedat'ı Arap dünyasından tecrid edilme pahasına da olsa İsrail ile barışı gerçekleştirmeye iten diğer etkenlerdir.

Başkan Sedat 2 Ekim 1978 günü Meclisin olağanüstü toplantısında yaptığı konuşmada, Ürdün, Suriye ve Lübnan'ı Camp David'le önerilen barış müzakerelerine katılmaya çağırılmış, Arapların Camp David'e karşı çıkmaları halinde statükonun devamını kabul etmekten başka alternatifleri olmadığını, statükonun devamının ise sadece İsrail'e yaradığını belirtmiştir (41).

Araplardan, Camp David'e karşı ilk tepkiyi Suriye, Libya, Cezayir, Güney Yemen ile FKÖ'den meydana gelen Red Cephesi göstermiştir. 20-23 Eylül 1978 tarihinde Şam'da biraraya gelen Suriye Devlet başkanı Esad, Libya Devlet Başkanı Kaddafi, Cezayir Devlet Başkanı Bumedjen ile Filistin Kurtuluş Örgütü Başkanı Arafat Camp David antlaşmalarını reddetmişlerdir.

Bunu takiben Irak'ın teşebbüsü ile 2-5 Kasım 1978 tarihleri arasında 9.Arap Zirve Konferansı yapılmıştır. Zirvenin Bağdat'ta yapılmasına karşı çıkan Mısır toplantıya iştirak etmemiş, geriye kalan 21 Arap ülkesi Bağdat Zirve toplantısına katılmışlardır. Mutedil Arap ülkelerinin dahi Mısır'a karşı tutum aldıkları toplantıda Camp David Antlaşmaları mahkum edilmiştir. Mısır'ın İsrail ile barış antlaşması imzalaması halinde Mısır'ın Arap Birliği üyeliğinin dondurulması, Arap Birliği Merkezinin Kahire'den başka bir ülkeye taşınması, ayrıca, Mısır'da ekonomik müeyyideler uygulanması kararları alınmıştır (42).

Mısır basınında "Kin Konferansı" olarak nitelendirilen Bağdat Konferansında alınan kararlara Başkan Sedat'ın tepkileri çok sert olmuştur. Sedat, Konferansın gönderdiği heyeti kabul etmemiş, Mısırlı yetkililerle görüşmesine de izin vermemiştir. Mecliste yaptığı konuşmada binlerce yıllık tarihi ve devlet geleneği bulunan Mısır'ın kenara itilecek bir ülke olmadığını, küçük ülkeler olarak nitelendirdiği Arap Dünyası içinde tecrid edilmeyi önemsemediğini, aslında bu ülkelerin kendi kendilerini yalnızlığa sürüklediklerini söylemiştir (43).

41) Boutros Ghali, Boutros, *The Foreign Policy of Egypt in the Post Sadat Era*, Foreign Affairs, Spring 1982, s.779

42) Nyrop, *Egypt aCountry Study*, s.48

43) Desjardins, s.492

BÖLÜM IV

1. Mısır İsrail Barış Andlaşması

1978 yılının Nobel Barış ödülü Sedat ve Begin'e verilmiştir. Eski İsrail Başbakanlarından Golde Meir, Sedat ile Begin'in iyi sahnelenen ve iyi yönetilen bir oyunu başarıyla oynadıklarını bu nedenle kendilerine Nobel yerine Oscar verilmesi gerektiğini söylemişti. Gerçekten de iki lider gerek içten gerek dıştan gelen ağır baskı ve şartlar altında zaman zaman kesilen oyununu ABD'nin usta yönetmeliği sayesinde başarıyla sonuçlandırmışlar, 27 Mart 1979 tarihinde İsrail-Mısır barış antlaşması imzalanmıştır (44).

İsrail ile Mısır arasında 31 yıllık savaş durumuna sonveren Barış Antlaşması Camp David'de imzalanan çerçeve antlaşmasındaki hususları içermektedir. Antlaşmanın giriş kısmında, tarafların, Orta Doğu'da kalıcı bir barışın sağlanmasına dair arzuları dile getirilmekte, 17 Eylül 1978 tarihli Camp David'de imzalanan Çerçeve Antlaşmasına bağlılıkları teyid edilmekte, bölge ülkelerinin, aralarındaki savaş durumuna son verilmesi ve barışın kurulması hakkındaki istekler belirtilmektedir. Mısır ile İsrail arasındaki barış antlaşmasının bölgede geniş kapsamlı barışın sağlanması için ilk adım teşkil edeceği ifade edilerek soruna taraf diğer Arap ülkeleri İsrail ile barış yapmaya davet edilmektedir.

Antlaşmanın 1.maddesinde Mısır İsrail savaşının sona erdiği ve iki ülke arasında barış döneminin başladığı belirtilmektedir.

Antlaşmanın diğer maddelerinde İsrail'in Sina'dan 25 Nisan 1982 tarihine kadar kademeli olarak çekilmesi , Sina'da Mısır askeri varlığına getirilen sınırlamalar ve iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesi hususları yer almaktadır.

Antlaşmanın Filistin meselesi ile ilgili hükümleri şunları öngörmektedir : Antlaşmanın onaylanmasından bir ay sonra Mısır ve İsrail Camp David çerçeve antlaşmasına uygun olarak kurulacak özerk idarenin yetki ve sorumlulukları üzerinde müzakerelere başlayacaklardır. Müzakereler bir yıl içinde bitirilecektir. Ürdün, müzakerelere davet edilecektir. Mısır ve Ürdün heyetlerinde Batı Yakası ve Gazze'de yaşayan Filistinli temsilciler bulunabilecektir. Ürdün'ün müzakerelere iştirak etmemesi halinde görüşmeler İsrail ve Mısır arasında devam edecektir. Batı Yakası ve Gazze'de özerk idarenin kurulmasından bir ay sonra İsrail Askeri yönetimi sona erecektir. Müzakerelerin açılmasıyla Beş yıllık geçiş dönemi başlamış olacaktır (45).

44) Little, Tom, *The Middle East and North Africa*, 1981-1982 Europa Publication London 1981 s.459

45) Quandt, s.337-406

Camp David'de olduğu gibi barış antlaşmasında da Kudüs ile ilgili bir hüküm yer almamıştır.

Mısır Parlamentosunda Barış Antlaşmasının onaylanması ile ilgili olarak yapılan müzakerelerde Ana Muhalefeti oluşturan İşçi Partisi Başkanı İbrahim Şükrü, Barış antlaşmasının gizli bir belge ihtiva etmediğini belirtmiş ve Mısır'ın Filistinlilerin kendi devletlerini kurmalarına ve Doğu Kudüs'ün (Kudüs'ün Arap Kesimi) kurtarılmasına yardımcı olmasını istemiştir. İbrahim Şükrü Partisinin antlaşmasına olumlu oy vereceğini söylemiştir.

Sosyalist Liberal Partisi Lideri Kamil Murad'da antlaşmanın bölgede adil ve geniş kapsamlı bir barış sağlanması yolunda atılmış olan bir adım olduğunu söylemiş ve antlaşma ile tarihte ilk defa İsrail ile Arap ülkeleri arasında sınırların belirtildiğini ifade ederek antlaşmaya olumlu oy vereceklerini açıklamıştır.

Bağımsız milletvekili Hilmi Murad ise arkadaşları adına yaptığı konuşmada antlaşmanın İsrail'in bütün isteklerine cevap verdiğini söylemiş, İsrail'in Sina Yarımadasından hemen çekilmeyerek kademeli olarak Mısır'a devretmesini tenkid etmiş ve antlaşmaya olumsuz oy vereceklerini açıklamıştır (46).

Solcu ilerici Birlik Partisi başkanı Halit Muhittin Partisinin antlaşmaya karşı çıktığını , antlaşmanın barışa katkıda bulunmayacağını ve ileride daha tehlikeli gelişmelere meydan vereceğini belirtmiştir(47). Netice de Mısır Parlamentosu barış antlaşmasını 327 oyla kabul etmiştir. Solcu İlerici Birlik Partisinin iki üyesi ile 13 bağımsız red oyu vermiş, bir üye çekimser kalmış 17 üye oylamaya katılmamıştır.

19 Nisan 1979 günü barış antlaşması ve ekleri referanduma sunulmuş ve halkın % 99,95'i olumlu oy vermiştir.

9 Mayıs 1979 tarihinde Al-Azhar uleması bir bildiri yayınlarak Mısır-İsrail Barış antlaşmasının İslam Hukuku hükümlerine uygun olduğunu açıklamışlardır (48).

Romanya dışındaki Doğu Bloku ülkeleri barış antlaşmasına şiddetli tepki gösterirken radikal ve mutedil bütün Arap ülkeleri Mısır-İsrail barış antlaşmasını kınamıştır. Araplar antlaşmaya Filistinlilerin geleceği ile ilgili hiç bir müsbet hüküm getirmediğini, ayrıca Kudüs meselesine değinmediğini ileri sürerek karşı çıkmışlardır.

1978 Kasımında Bağdat Zirvesinde alınan kararların uygulamaya konulması hususunu görüşmek üzere 27-31 Mart tarihlerinde Bağdat'da Arap Birliği Dışişleri, İktisat ve Maliye Bakanları toplantısı yapılmıştır. Mısır, Umman ve Sudan'ın katılmadığı

46) Ghali Shoukri, s. 425-426

47) a.g.e., s.426

48) Egyptian Gazette 10 Mayıs 1979

toplantıda Mısır'a yapılan ekonomik yardımın dondurulması, Kahire'deki Büyükelçiliklerin derhal geri çekilmesi, bir ay içinde de diplomatik ilişkilerin kesilmesi, Mısır'ın Arap Birliği üyeliğinin dondurulması Arap Birliği Merkezi'nin Tunus'a taşınması , Mısır'a petrol ve petrol ürünleri ambargosu uygulanması kararları alınmıştır .

Başkan Sedat'ın 1977 Kasımında Kudüs'e gitmesi üzerine Libya, Cezayir, Irak, Suriye ve Güney Yemen Mısır ile diplomatik ilişkilerini kesmişti. Ürdün son Bağdat Konferansından önce Mısır ile diplomatik ilişkileri kestiğini açıklamış, FKÖ'de Kahire'deki bürosunu kapatmıştı.

Bağdat Konferansı'nı müteakiben 1979 Nisan ayı içinde Sudan, Umman ve Somali dışında kalan bütün Arap ülkeleri Mısır ile ilişkilerini kesmiştir. İran ve Afganistan da bu ülkelere katılmışlardır. (49) 8-12 Mayıs 1979 tarihleri arasında Fas'ın Fez kentinde yapılan 10. İslam Ülkeleri Konferansında Mısır'ın İslam Konferansı üyeliği askıya alınmıştır(50).

Başkan Sedat, Arap ülkelerinin Mısır'a karşı giriştikleri tutumu eleştirerek, Mısır'ın çıkarlarına aykırı olan bu davranışları asla unutmayacağını belirtmiş, ülkesinin bundan böyle kendi güvenliğini ilgilendiren konuya başka bir açıdan yaklaşacağını ve değişik alternatifler arayacağını, ayrıca Arap ülkeleriyle ilişkilerini yeni bir temele dayandıracağını söylemiştir. Sedat Arap ülkelerinin Mısır ile ilişkilerini kesmesini tarihi bir hata olarak vasıflandırmıştır (51). Dışişleriyle görevli Devlet Bakanı Butros Gali Ekim 1979 ayında Paris'te gazetecilere, " Mısır-İsrail anlaşmasının meydana getirdiği hizipleşmeden, Mısır'dan çok diğer Arap ülkeleri etkilenmiştir. Mısır için endişelenmeye gerek yoktur. Arap Dünyası kendisini tecrit etmiştir " demiştir.

Mısır-İsrail Barış Antlaşması'nın ikili ilişkilere ait hükümler öngördüğü şekilde gerçekleşirken, Batı Yakası ve Gazze'ye ilişkin hükümlerde bir ilerleme kaydedilmemiştir. Batı Yakası ve Gazze'den özerk İdarenin kurulması ile ilgili olarak sürdürülen müzakerelerde, özerk idarenin nasıl seçileceği, yetki ve sorumlulukları konusunda İsrail ile Mısır arasındaki görüş ayrılıkları giderilmemiştir. İsrail'in bu bölgelerden vazgeçmeye niyeti olmaması ve ancak yetkileri çok sınırlı bir özerk Filistin İdaresine rıza göstermesi müzakerelerden bir sonuç alınmamasına yol açmıştır.

Bu arada Suriye'nin daveti üzerine Suriye, Cezayir, Libya, Güney Yemen, FKÖ Dışişleri Bakanları 16 Ocak 1980 tarihinde toplandılar. Toplantıda özellikle Camp David antlaşmalarının Arap ve İslam Alemi'nin güvenliğine karşı tehdit oluşturduğu, Arap Alemi'ni parçalamaya hizmet ettiği hususu görüşüldü. ABD'nin bağlantısız ülkeleri, izledikleri siyasetten saptırma gayretlerinin tehlikeli ve endişe verici olduğu tespit edildi. Mısır'ın ABD'ye askeri kolaylıklar sağlamasının sakıncaları dile getirildi.

49) Boutros Ghali ,Boutros, *The Foreign Policy of Egypt*, Foreign Affairs, Spring 1982,s.780

50) Ghali Shoukri, *Egypt; Portrait of a President*,s.423

51) a.g.e.,s.424

2- Mısır-İsrail İlişkilerinin Normalleşmesi

İsrail'in El-Ariş-Ra's Muhammed hattının gerisine çekilmesi ile 26 Ocak 1980 tarihinde Mısır-İsrail sınırı resmen açılmıştır. October dergisinde yayınlanan bir yazıda İsrail'in barış antlaşmasıyla ilgili yükümlülükleri dürüst bir şekilde yerine getirdiği ifade edilerek 15 Şubat 1980 tarihinde iki ülkenin ilişkilerinin tamamen normal hale geleceği belirtilmiştir (52). Aher Saat Gazetesi de Dışişleri ile görevli Devlet bakanı Butros Galî'nin iki ülke arasındaki ilişkilerin normale dönme sürecinin 26 Ocak 1980 tarihinde başladığını söylediğini yazmıştır (53).

Muhalefetteki İşçi Partisinin yayın organı Al-Şaab Gazetesi'nde Mısır Hukukçular Birliğinin bildirisi yayınlanmıştır. Bildiride, en son İsrail askeri Sina'dan ayrılıncaya ve Kudüs dahil bütün arap topraklarından çekilinceye kadar İsrail ile temasın boykot edilmesi, bölgede askeri ittifaklar kurulmasının, ülkede yabancı askeri üsler bulundurulmasının veya yabancılara askeri kolaylıklar sağlanmasının red edilmesi hususları yer almaktadır. Mısır Hukukçular Birliği bu bildirisi ile Hükümetin politikasına karşı açıkça cephe alan ilk meslek kuruluşu olmuştur (54).

İşçi Partisi Lideri İbrahim Şükrü Al-Şaab Gazetesi'ne yazdığı makalede Mısır'ın İsrail ile ilişkilerini normalleştirme kararına karşı çıkmıştır. İbrahim Şükrü , Mısır'ın Barış Antlaşmasında öngörülen bütün yükümlülüklerini yerine getirdiğini, Mısır'ın esas olarak Filistinlilerin muhtariyeti ve Kudüs meselesi ile meşgul olması, ilişkilerin normalleşme sürecinin de Filistinlilerin muhtariyeti ile paralel olarak ele alınması gerektiğini belirterek, Hükümetin 15 Şubat 1980'de ilişkileri normalleştirme kararına itiraz etmiştir. İbrahim Şükrü yazısında, ayrıca, hükümetin muhtariyet görüşmeleri ve Kudüs meselesinde bir ilerleme sağlanmadığı halde alelacele ilişkileri normalleştirme kararı almasının iki hafta önce Meclisin oy birliği ile aldığı ilişkilerin normalleştirilmesinde sabırlı hareket edilmesi kararına aykırı düşüğünü ifade etmiştir (55).

İşçi Partisi milletvekillerinden Mumtaz Nasır, Meclis'te yaptığı konuşmada, İsrail ile ilişkilerin normalleşmesi sonucu İsrail mallarının Mısır piyasasını ele geçirmesinden endişe ettiğini belirtmiştir. Mumtaz Nasır'ın konuşması Nasır döneminin bazı siyasi şahsiyetlerince de desteklenmiştir. Konuşma metni eski başbakanlardan Amr Sıdkı, eski bakanlardan İsmail Sabri Abdullah, El-Ahbar Gazetesi İdare heyeti başkanı Celalettin El-Hamami ve El-Ahram Gazetesi yazı işleri müdür yardımcısı Memduh Taha, bazı milletvekilleri tarafından imzalanmıştır.

Müslüman Kardeşler'in Lideri şeyh Ömer El Telmasani teşkilatın El-Dava isimli dergisinde yayınladığı makalede " ancak dost ülkeler arasındaki ilişkilerin normal

52) October dergisi, 27 Ocak 1980 Kahire

53) Aher Saat gazetesi, 30 Ocak 1980, Kahire

54) Al Şaab gazetesi, 29 Ocak 1980, Kahire

55) Al Şaab Gazetesi, 29 Ocak 1980, Kahire

olabileceğini, İsrail ile ilişkilerin normalleşmesinin İsrail'in Mısır'da iktisadi üstünlük elde etmesine yol açacağını, İsrail'in daima haçlı zihniyetiyle hareket ettiğini, İsrail ile büyükelçi teatisinin felaket olacağını zira bir casusluk merkezi olarak çalışacak olan Kahire'deki İsrail Büyükelçiliğinin Mısır'ın güvenliği için tehlike teşkil edeceğini belirtmekte ve bütün yazar ve düşünürlere çağrıda bulunarak ilişkilerin normalleşmesine ve Büyükelçi teatisine karşı çıkmalarını istemekte, bu duruma sessiz kalındığı takdirde Allah'ın gazabına uğranacağı yazmaktadır (56).

Mısır ile İsrail arasında ilişkilerin normalleşmesi ve Büyükelçi tayini Mısır içinde fazla tepki uyandırmamıştır. Tabiatıyla bunda rejimin güdümlü olmasının rolü büyüktür. Solcu İlerici Birlik Partisi bir nümayiş düzenlemek istemiş, ancak, buna muvaffak olamamış, İçişleri Bakanlığı yürüyüş için izin vermemiştir. İşçi Partisinin protesto maksadıyla asılmak için Kahire'de dağıttığı binlerce Filistin bayrağı ise kalabalık kentte fark bile edilmemiştir. Hükümetin aldığı güvenliği tedbirlerinin de tesiri ile İsrail Büyükelçisinin Kahire'ye gelişi ve güven mektubu sunuşu sakin geçmiştir.

Muhalefete ait bir kaç küçük gazete ve dergi dışında, devlete ait olup Kamu İktisadi teşekkülleri şeklinde faaliyet gösteren Mısır basını esasen hükümet politikasını takip etmek ve bir nev'i sözcülüğünü yapmak durumundadır. Mısır basını, Mısır -İsrail ilişkilerinin normalleşmesi ile ilgili gelişmeleri kamu oyuna yansıtmaktan kaçınmıştır. Esasen iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesine büyük halk kitleleri ilgisiz kalmıştır.

Sedat'ın 1977 Kasım'ında Kudüs'e gitmesi üzerine istifa eden Dışişleri Bakanı İsmail Fehmi "Orta Doğu'da Barış Görüşmeleri" adlı eserinde şöyle yazmıştır. "Sedat kafasındaki barış şeklini Mısır halkından sağlamaya özen gösteriyordu. Sedat'ın propaganda cihazı güçlüydü. Ayrıca Mısırlılar yumuşak başlıdılar, yöneticilerine uyarlar. Buna rağmen yabancı radyo yayınları yoluyla işin gerçeğini öğrenmeye başladılar. Sedat'ın ilişkilerin normalleştirilmesi adı altında İsrail'e verdiği tavizlere iki küçük muhalefet partisi olan İşçi Partisi ile İlerici Birlik Partisi ve Müslüman Kardeşler grubu karşı çıktılar (57).

Batı yakası ve Gazze'de kurulacak özerk idare müzakerelerinde İsrail'in katı tutumu nedeniyle bir ilerleme kaydedilmemesi üzerine Sedat 15 Mayıs 1980'de müzakereleri dondurma kararı almıştır. Ancak ABD'nin çabaları sonucu Vaşington'da İsrail ve Mısır heyetlerinin iştirakiyle üçlü toplantı yapılmış ve müzakerelerin yeniden başlaması kabul edilmiştir.

56) Al Davaa Dergisi, Şubat 1980, Kahire

57) Fehmi, İsmail, *Negotiating for Peace in the Middle East*, John Hopkins University Press, Baltimore, 1983

Özerklik müzakerelerinden bir sonuç alınamamıştır. Bunda, İsrail'in en küçük bir tavize yanaşmaması yanında Mısır'ın da kesin bir tutum alamaması rol oynamıştır. Barış antlaşması gereğince İsrail'in, Sina'nın son bölümünü 25 Nisan 1982' de Mısır 'a devredecek olması, Mısır'ın hareket kabiliyetini sınırlamıştır. Mısır, İsrail'e Sina'nın iadesini tehlikeye düşürecek bahane vermekten kaçınmıştır.

1981 Ocak ayında ABD'de Reagan Yönetimi iktidara geldi. Sedat, Camp David'in hazırlayıcısı olan Carter'in iktidardan düşmesini, Reagan'dan aynı desteği göremeyeceği düşüncesiyle ilk başlarda endişe ile karşılamış, ancak, Reagan'ın Sovyetlere karşı sertleşme siyaseti ve Mısır'a büyük ilgi göstermesi tereddütlerini gidermiştir. ABD İsrail ve Mısır'ın Camp David'e bağlı olduklarını her vesile ile ifade etmelerine rağmen Filistinlilerin özerkliği konusunda çıkmaza girilmesi antlaşmanın geleceği açısından bazı istifhamlara yol açmıştır.

Enver Sedat'ın 1981 Eylül ayında muhalefete karşı giriştiği geniş kapsamlı bastırma hareketi kendi sonunu hazırlamıştır. 3 Eylül 1981 tarihinde içlerinde Müslüman Kardeşlerin Lideri Ömer Telmasani ve birçok din adamıyla sol görüşlülerin bulunduğu binden fazla kişi tutuklanmış, muhalefet, muhalef gazeteleri kapatılmıştır. Kıpti Lideri Papa Şenuda görevinden alınmıştır. Mısır rejimi aleyhine faaliyette buldukları gerekçesiyle Kahire'deki Sovyetler Birliği Büyükelçiliği mensupları sınırdışı edilmiş, Rus teknisyenlerin mukaveleleri feshedilmiştir. Başkan Sedat, bu olayların hemen akabinde, 6 Ekim 1981 günü, 1973 savaşı kutlama törenlerini izlerken dini fanatik bir grup tarafından öldürülmüştür (58).

Enver Sedat, maceracı ruhu yanında meselelere gerçekçi yaklaşımı, planlı ve parlak zekası ile Mısır'ın siyasetine alışık gelmiş normların ötesinde yepyeni bir yön çizmişti. Sedat risk almadan bir şey kazanmanın mümkün olmadığını biliyordu. İsrail'e karşı giriştiği 1973 Ekim Savaşı, Kudüs'e tarihi ziyareti, Camp David ve Barış antlaşmalarını imzalaması maceracı olduğu kadar planlı ve değişken siyasetinin tezahürleridir.

Mısır'ı bir firavun gibi idare eden Sedat, siyasetini istediği gibi uygularken, bu siyaset sebebiyle tesirini kaybeden çevreleri karşısına almıştı. Kendinden en çok emin olduğu bir sırada ise öldürüldü.

Sedat'ın yerine geçen Hüsnü Mübarek döneminde 25 Nisan 1982 tarihinde, Sina'nın son parçasını da geri alan Mısır, Camp David'e bağlı kalmıştır.

Barışın bedeli olarak Sina yarımadasını Mısır'a iade eden İsrail bu sayede güney sınırlarını emniyete almış ayrıca en büyük ve en güçlü Arap Devleti olan Mısır'ı Ortadoğu ihtilafının dışında bırakmak suretiyle diğer Arap devletlerine karşı daha rahat hareket etme imkanına kavuşmuştur.

KAYNAKLAR

I. KİTAPLAR

ATAÖV,Türkkaya, Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ajans Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1975

Benoist-Mechin, Un Printemps Arabe, Albin Michel, Paris 1974

BROWN, Carl L.; International Politics and the Middle East, 1984

CHOMSKY,Nicolas; Guerre et Paix au Proche Orient, Belford, Paris 1974

DAVIS,Leonard; Decter, Moche, A Concise Record of the Arab-Israeli Conflict, Near East Report, Washington, 1982

DESJARDINS, Thierry; Sadate , Pharaon d'Egypte, Editions Marcel Valtat, Paris 1981

DRAPER, Thomas, Israel and the Middle East, The Reference Shelf, New York, 1983

FEHMİ, Ismail; Negotiating for Peace in the Middle East, John Hopkins University University Press, Baltimore, 1983

GHALI, Shoukri; Egypt : Portrait of a President (Sadate), Zel Press, London, 1981

NYROP, Richard F.; Egypt, A Country Study, Area Hand Book Series , US Government Printing Office, Washington D.C., 1982

MALİK, Abdel A.; Egypte, Société Militaire. le Sevil,Paris, 1962

MALİK, Abdel A.; La Pensée Politique Arabe Contemporaine, le Sevil, Paris,1970

POSNER, Steve, Israel Under Cover: Secret Warfare and Hidden Diplomacy in the Middle East,1987

QUANDT, William B, Camp David: Peace Making and Politics, The Broking Institution, Washington D.C., 1986

SEDAT, Enver , ; A la Recherche d'une Identité, Fayard, Paris 1978.

II- MAKALELER

BOUTROS, Ghali Boutros,; The Foreign Policy of Egypt in the Post Sadat Era, Foreign Affairs, Spring 1982.

FABIAN, Larry L.; War Dangers and Receding Peace Prospects, Foreign Affairs,Winter 1983

LITTLE, Tom.; Israel History, The Middle . East and North Africa, 1981-1982, Europa Publications, London,1981

STEWEN, J.; FUKUYAMA, Francis.; Egypt and Israel After Camp David, Current History, January 1979.

III- GAZETELER

Aher Saat gazetesi ; 30 Ocak 1980, Kahire

Al Davaa dergisi; Şubat 1980, Kahire

Al Şaab gazetesi; 29 Ocak 1980, Kahire

Egyptian Gazette; 23-24 Kasım 1977

Journal d' Egypte ; 22-23 Kasım 1977

" " ; 10 Mayıs 1979

October dergisi ; 27 Ocak 1980, Kahire

IV- ARAŞTIRMALAR

Assesment of the 1978 Middle East, Camp David Agreements U.S. Government Printing Office, Washington D.C.1978

